

ПАНЬОНКО І. М.

к.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного права та процесу навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», м.Львів

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ВНАСЛІДОК ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Розвиваючись надзвичайно швидкими темпами, Інтернет змінює звичні нам соціально-економічні парадигми. І сучасне право не є виключенням. На жаль, право сьогодення, базуючись на реаліях світу, яким він був до того, як “цифрова революція” стала реальністю, в більшості випадків виявляється нездатним адекватно реагувати на зміни у суспільних відносинах, викликані появою інформаційних технологій.

Мине багато років, доки право “наздожене” сучасну технологію, якщо це взагалі коли-небудь трапиться. Але ті, хто має справу з інформаційними технологіями сьогодні, не можуть чекати. Їм потрібно вже тепер знати юридичні умови та наслідки своєї діяльності в Інтернеті. Для них є проблемою передбачити, як питання, що виникають та ще виникатимуть у процесі функціонування Інтернету, будуть вирішені при застосуванні сучасного права.

Всі ці питання можуть бути поділені на наступні групи:

1) *Право на інформацію* в електронному вигляді. До цієї групи можна віднести такі питання: Хто є власником інформації, яка передається в електронному вигляді? Які права він має при використанні та для контролю за використанням цієї інформації? Які права мають користувачі інформації, яка їм не належить?

2) *Інформаційна безпека*. До цієї категорії належать наступні питання: Як абонентам електронного зв'язку забезпечити автентичність та цілісність своїх послань? Як сторони мають "підписувати" документи в електронному вигляді? Як забезпечити конфіденційність таких документів?

3) *Електронні угоди*. Це питання, що стосуються так званої електронної комерції: Як сторони можуть укласти юридично дійсні угоди в електронному вигляді? Які норми регулюють укладання та виконання таких угод? Хто має юрисдикцію щодо спорів, які виникають з приводу цих угод?

4) *Зміст інформації*. До цієї групи питань відносять такі: Як право регулює зміст інформації, що передається електронним шляхом? Як закони щодо свободи слова, реклами та обмежень на експорт застосовуються до змісту цієї інформації?

5) *Поведінка користувачів Інтернету*. Ці питання переважно пов'язані з так званими комп'ютерними злочинами (несанкціонований доступ, порушення норм суспільної моралі, тощо) та оподаткуванням комерційної діяльності в Інтернеті.

Вищенаведеними питаннями перелік правових проблем, що виникають внаслідок функціонування інформаційних технологій, далеко не обмежується, і з часом їх стає все більше. Головна проблема при їх вирішенні полягає в тому, що право в сучасному його вигляді має справу з матеріальними об'єктами. Ми звикли до того, що щось матеріальне продається та купується, а інформація розповсюджується за допомогою паперу, магнітної плівки або лазерних дисків.

Комерційна діяльність також здійснюється за допомогою матеріального об'єкту, яким є папір. Контракти, замовлення, рахунки, чеки, підтвердження – все це традиційно втілюється в папері, матеріалі, який знають і якому довіряють. В багатьох мовах світу само слово "папір" є синонімом слова "документ".

В одних випадках папір відповідає юридичним вимогам (як, наприклад, вимозі того, щоб контракт було укладено "в письмовій формі"). В інших випадках він відповідає діловій практиці, що склалась (зручність, наприклад, завжди мати документи в письмовій формі для подальшого звернення до них у разі потреби). В решті випадків, люди просто відчувають себе більш комфортно, коли мають аркуш паперу перед очима.

Але в електронному світі паперу не існує. Тому для того, щоб можливості інформаційних технологій проявили себе в повній мірі, звичні нам поняття та моделі поведінки повинні змінюватися.

Більше того, коли інформація існує тільки в цифровій формі, виникають нові проблеми. Звичайною справою, наприклад, є копіювання документів. Але можливість внесення змін до документів, які існують виключно в електронному вигляді, таким чином, що факт внесення змін часто встановити неможливо, надає широкі можливості для шахрайства та інших зловживань.

Сучасне право має також територіальний характер. Тобто, воно обмежене у застосуванні тільки щодо осіб та відносин між ними в рамках території держави або її певної складової частини. Але Інтернет не знає кордонів. Повідомлення, надіслане електронною поштою, наприклад, з одного комп'ютера, що знаходиться в Києві, до іншого, теж в Києві, може пройти через сервери, розташовані в кількох країнах.

Таким чином, коли зникають папір та інші матеріальні носії інформації, а державні кордони більше не є перешкодою, неодмінно змінюються традиційні правові поняття та концепції, що вироблялися віками. І це вже відбувається. Але цей процес дуже повільний і часто вимагає зміни поглядів на нього тих, від кого залежить його хід.

Право завжди не встигає за технологією. Тому його завданням є адаптація до нових реалій, перегляд старих положень, що розроблялися та були ефективними в абсолютно інших умовах, і забезпечення чіткого керівництва для тих, хто має справу з новими технологічними досягненнями. У випадку інформаційних технологій, без чіткості та єдності в розумінні їх юридичної природи всіма тими, хто має до них відношення, рівень їх використання в усіх галузях людської діяльності не сягне потенційно можливого.

Все вищесказане стосується не тільки таких високорозвинених країн, як Сполучені Штати, де знаходиться "ядро" Інтернету та спеціалісти яких є всесвітніми "законодавцями мод" в області комп'ютерної техніки, але і країн з нижчим рівнем інформатизації, в тому числі України, яка, маючи все необхідне для того, щоб зробити вагомий внесок у розвиток "безпаперового" світу інформаційних технологій[5, с.48], лише починає створювати спеціальне законодавство в цій сфері.

Авторське право є одним з найважливіших видів охорони інтелектуальної власності в Інтернеті в силу, як мінімум, двох причин. По-перше, більшість матеріалів, що передаються Інтернетом (тексти, зображення, звукові сигнали) є творами в юридичному сенсі і, таким чином, складають предмет авторського права. По-друге, оскільки сама природа електронних телекомунікацій вимагає багатократного копіювання даних в процесі передачі їх каналами зв'язку та ознайомлення з ними, природно, постають питання стосовно дотримання при такому копіюванні авторських прав.

Будь-яка поведінка користувачів в Інтернеті зачіпає права авторів та їх правонаступників. Інакше кажучи, неможливо нічого зробити в Інтернеті, що б потенційно не порушувало чиєсь авторські права. Перегляд Web-сторінок, збереження їх вмісту в пам'яті комп'ютера, переадресація повідомлення електронної пошти – всі ці дії включають відтворення об'єктів авторсько-правової охорони.

Але до того, як обговорювати проблеми охорони авторських прав в Інтернеті, необхідно, перш за все, визначити, які саме матеріали, доступні через Інтернет, охороняються авторським правом і які вимоги пред'являються авторським правом до них як до об'єктів охорони.

Транскордонний характер Інтернету, цифрова форма закріплення розміщених в ньому творів та правовий нігілізм його користувачів сприяють масовим порушенням авторських прав в Інтернеті та значно ускладнюють здійснення авторами та їх правонаступниками своїх прав.

Попри загрози, які становлять інформаційні технології для володільців авторських прав на розміщені в Інтернеті твори, такі твори продовжують створюватися, в тому числі виключно для їх розповсюдження через Інтернет.

Всі майнові та немайнові права, що належать авторам та їхнім правонаступникам, в тій чи іншій мірі зачеплені функціонуванням Інтернету.

Розв'язати питання про зміст та об'єм авторських прав на розміщені в Інтернеті твори за умов транскордонного характеру цієї мережі та все більшої взаємозалежності країн можливо лише шляхом докладання спільних зусиль всіх зацікавлених сторін: держав, міжнародних організацій та організацій, що представляють як інтереси володільців авторських прав, так і інтереси споживачів.

Межі державного втручання у суспільні відносини обумовлені об'єктивними технічними законами та закономірностями розвитку комп'ютерних комунікацій та інформаційних технологій.

Свого часу, Тетяна Попова, Голова Правління Інтернет Асоціації України представила позицію проти необхідності обов'язкової реєстрації усіх без винятку онлайн-медіа. Зокрема вона зазначила: «Інтернет – це середовище, і не може бути ні об'єктом, ні суб'єктом правового регулювання. Регулювати можна правовідносини між провайдерами, сайтами та користувачами Інтернету. Ці відносини мають транскордонний характер». За словами Т.Попової сфери, які регулює держава в Інтернеті – діяльність провайдерів, авторське право, комерційна діяльність сайтів тощо; найбільші загрози для вільної мережі лежать саме у площині регулювання контенту. „Державні органи вже давно намагаються тотально контролювати Інтернет, і лише завдяки відчайдушному опору громадських правозахисних організацій та бізнес-асоціацій, зокрема Інтернет Асоціації України, їм це поки що не вдається”, - наголосила Голова Правління ІнАУ. Т.Попова не принципово проти реєстрації онлайн-ЗМІ, на її думку обов'язковою реєстрація має бути лише для державних сайтів, тоді як для комерційних на добровільно-наявному принципі. „Необхідно внести зміни до законодавства, яке регулює інформаційну діяльність в Україні, — наголосила Попова Т.В. – Адже у правовому полі взагалі не функціонує поняття „електронні ЗМІ”. При тому необхідно залишити право вільного вибору кожному Інтернет медіа ресурсу — чи йому залишатися веб-ресурсом, чи отримувати державну реєстрацію як засобу масової інформації на рівні з друкованими».

Авторським правом дозволяється використання твору з дозволу автора чи його правонаступника та у ряді інших передбачених законами випадках. Дозвіл володільця авторських прав на використання твору може мати чітко виражений характер або припускатися, виходячи з таких факторів як необхідність, звичай та загальноприйнята практика, а також поведінка сторін.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. із змінами // ВВРУ. – 1996. – №30. – Ст.141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. //Відомості Верховної Ради України, 2003, №№ 40-44, Ст.356.
3. Закон України “Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 р.// Відомості Верховної Ради України, 1994, № 13, Ст.64.
4. Азимов Ч.Н. Научно-техническая информация и право. – Харьков: Вища школа. Изд-во при Харьк. гос. ун-те, 1987. – 134 с.
5. Підпригора О.О. Законодавство України про інтелектуальну власність. – Х.: Фірма “Консум”, 1997. – 192 с.
6. Присяжнюк О. А. Основи концепції правового регулювання інтернет-відносин в Україні.(загальнотеоретичні аспекти). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Спеціальність 12.00.01. - теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень, 2007. – 16 с.